Ympäristöoikeuden professori Kai Kokko

Helsingin yliopisto

23.11.2018

Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle

Lausunto

Asia: Lausunto työ- ja elinkeinoministeriön eduskunnan lausuman (EV 41/2018 vp) vuoksi ulkoasiainvaliokunnalle antamasta selvityksestä koskien kaivoslain muutostarpeita.

Lähtökohdat

Eduskunta edellytti CETA-sopimusta koskevan päätöksen yhteydessä antamassaan lausumassa (EV 41/2018 vp), että hallitus käynnistää välittömästi kaivoslain uudistamisen arvioinnin ja tuo tarvittavat muutosesitykset eduskunnan hyväksyttäväksi niin, että muutokset voidaan saattaa voimaan tällä vaalikaudella. Tämä lausuma käy ehdotuksena ilmi myös ulkoasiavaliokunnan mietinnöstä (UaVM 2/2018 vp).

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) on teettänyt taustaselvityksen kaivoslain muutostarpeista asianajotoimistolla. TEM:n mukaan taustaselvitys vahvistaa, ettei CETA-sopimuksen mahdollistamille kanteille ole lähtökohtaisesti perusteita eikä menestymisen mahdollisuuksia. Käytössäni ei ole ollut kyseistä taustaselvitystä, vaan ulkoasianvaliokunnan lausuntopyynnön mukaisesti keskityn arvioimaan kaivoslain muutostarpeita ennen kaikkea siltä osin kuin työ- ja elinkeinoministeriö on antanut asiassa selvityksen eduskunnalle. Tässä lausunnossa tarkastelen CETA-sopimuksen valossa lähinnä vuonna 2011 voimaan tullutta kaivoslakia (621/2011), jota sovelletaan uusiin vireille tuleviin kaivoshankkeisiin.

Kaivoslain ja muun ympäristölainsäädännön antaminen CETA-sopimuksen voimaan tulon jälkeen

Eduskunta kiirehti selvityksen tekemistä ja tarvittavien muutosten tekemistä vaalikaudella. Kysymys kuuluukin, muodostaako CETA-sopimus sellaisen esteen kaivoslain ja siihen liittyvän muun ympäristölainsäädännön muuttamiselle, että kaivoslain muuttamista olisi syytä tällä tavoin kiirehtiä. TEM toteaa, että CETA-sopimus ei estä tai rajoita lainsäädännön kehittämistä jatkossa muun muassa siksi, että kansallinen lainsäädäntömme on syrjimätöntä, eli kaikki lainsäädännölliset muutokset koskisivat tasapuolisesti kaikkia toimijoita riippumatta heidän kansallisuudestaan. Esimerkiksi uutta kaivosveroa pidetään näin ollen mahdollisena.

Voidaan toki argumentoida, että ympäristölainsäädäntömme on syrjimätöntä ja noudattaa kaiken kaikkiaan perusoikeuksia ja yleisiä ympäristönsuojeluperiaatteita. Tästä näkökulmasta esimerkiksi perustuslain 20.1 §:n mukainen ympäristöperusoikeuden vastuusäännös tukee uuden ympäristölainsäädännön antamista niin, että aiheuttamisperiaatteen mukaisesti kustannusvastuu voidaan kohdistaa kaivostoiminnan harjoittajiin.

Tosiasiassa kansainvälisiä sopimuksia tulkitaan kuitenkin ensisijaisesti sopimustekstien perusteella. Asiaa onkin arvioitava jäljempänä ennen kaikkea CETA-sopimuksen artiklojen pohjalta.

CETA-sopimuksessa pyritään siihen, että se ei muodosta estettä lainsäädännön uudistamiseen tai muuttamiseen, kunhan uudistus tai muutos on sopimuksen tarkoittamin tavoin syrjimätön, eli kohtelee ulkomaisia ja kotimaisia sijoituksia samalla tavalla. Uuden tai muutetun lainsäädännön täytyy toteuttaa oikeutetusti ennen kaikkea yleisten intressien suojelua, sillä sopimuksen 8.9 artiklan 1 kohdassa on kirjoitettu seuraavasti:

> Tämän luvun soveltamista varten osapuolet vahvistavat uudelleen oikeutensa toteuttaa alueellaan sääntelyä oikeutettujen politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi, kuten kansanterveyden, turvallisuuden, ympäristön tai yleisen moraalin, sosiaalista suojelua tai kuluttajansuoja varten sekä kulttuurin monimuotoisuuden suojelemiseksi.

Kaivoslain 1.1 §:n 1 virkkeen mukaan lain tarkoituksena on edistää kaivostoimintaa ja järjestää sen edellyttämä alueiden käyttö ja malminetsintä niin, että ne ovat yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäviä. Näin ollen kaivoslaki Suomessa ei ole sellainen säädös, jolla annetaan vain toimilupa kaivostoimintaan, vaan lailla toteutetaan myös sellaisia ympäristö- ja muita poliittisia tavoitteita, joita CETA-sopimuksen 8.9 artiklan 1 kohdassa tarkoitetaan. Kaivoslain 1 §:ssä korostetaan lisäksi muun muassa kiinteistöjen omistajien ja yksityisten haitankärsijöiden oikeusaseman, toiminnan vaikutusten ympäristöön ja maankäyttöön sekä luonnonvarojen säästävä käytön huomioon ottamista kaivostoiminnan ohjauksessa. Myös kaivostoiminnan turvallisuus ja saamelaisten ja kolttien kulttuurinen suoja on ilmaistu kaivoslain 1 §:n sääntelytavoitteissa. Kaivoslain muuttaminen voisi merkitä näin ollen oikeutetusti esimerkiksi ympäristönsuojelun vahvistamista uusilla lainkohdilla ja aiheuttamisperiaatteen mukaisesti lisäkustannusten kohdentumista kaivosyrityksille. Tämä tulkinta saa tukea CETA-sopimuksen 8.9 artiklan 2 kohdasta:

> Selkeyden vuoksi todetaan, että pelkästään se, että osapuoli sääntelee, lainsäädännön muutokset mukaan luettuina, tavalla, joka vaikuttaa kielteisesti sijoitukseen tai muuttaa sijoittajan odotuksia, voitto-odotukset mukaan luettuina, ei merkitse tämän jakson mukaisen velvollisuuden rikkomista.

Näin ollen esimerkiksi yleinen kaivostoimintaa koskeva ympäristövero, vaikka se vaikuttaa sijoittajien voitto-odotuksiin, voisi olla edelleen CETA-sopimuksen voimaan tultua mahdollinen. Myös kaivos- ja muun ympäristölainsäädännön antaminen tai muuttaminen on CETA-sopimuksen valossa edelleen mahdollista oikeutettujen politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi. Uusi lainsäädäntö ei saa kuitenkaan kohdella syrjivästi tässä tapauksessa Kanadasta Suomeen tehtyjä sijoituksia. Yleisesti kunkin osapuolen oikeudet ympäristösääntelyyn ja ympäristön suojelun tason määräämiseen vahvistetaan CETA-sopimuksen 24.3 artiklassa.

Kaivoslaki sekä välitön ja välillinen pakkolunastus

Suomessa ja muutoinkin perusoikeuksia arvioidaan kokonaisjärjestelmänä, joten esimerkiksi perustuslain 15 §:n mukaista omaisuuden suojaa punnitaan yhdessä ympäristöperusoikeuden kanssa. Omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Investointisopimusten keskeinen tarkoitus on suojata ulkomaisia sijoituksia kohdemaassa oikeudettomilta pakkolunastuksilta.

Välitöntä pakkolunastusta käytetään kaivoslain nojalla oikeastaan alueen käyttöoikeudenhankintaan kaivostoimintaa varten. Ensisijaisesti maa-alueet ostetaan kaivostoiminnan harjoittamiseksi vapaaehtoisilla kaupoilla. Jos vapaaehtoisia kauppoja ei synny, kaivoslain 49.1 §:n mukaan voidaan myöntää tietyin edellytyksin kaivosaluelunastuslupa. Luvan myöntää valtioneuvosto. Varsinainen lunastuskorvaus päätetään erikseen toimitusmenettelyssä lunastuslain (603/1977) perusteella.

TEM toteaa selvityksessä, että nykyiseen kaivoslakiin tuli uutena elementtinä kaivosaluelunastuslupa, kun kaivosviranomaisen hyödyntämisluvalla ei enää saa automaattisesti pääsyä lupa-alueelle. Tällaisesta luvasta ei ole vielä yhtään kokemusta. Selvityksen havainto oikeuttaa kysymään, voiko kaivosaluelunastusluvan epääminen muodostaa välillisen pakkolunastuksen kaivostoimintaan investoineelle kanadalaisyhtiölle?

Vastausta on etsittävä taas sopimustekstiä tulkiten. CETA-sopimuksen 8.12 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa:

> Osapuoli ei saa kansallistaa tai pakkolunastaa tämän sopimuksen piiriin kuuluvaa sijoitusta suoraan tai epäsuorasti käyttämällä toimenpiteitä, joilla on kansallistamista tai pakkolunastusta vastaava vaikutus, jäljempänä 'pakkolunastus', paitsi
>
> a) yleisen edun vuoksi;
>
> b) lain mukaisesti;
>
> c) syrjimättömästi; ja
>
> d) ripeää, asianmukaista ja riittävää korvausta vastaan.
>
> Selkeyden vuoksi todetaan, että tätä kohtaa on tulkittava liitteen 8-A mukaisesti.

Edelleen CETA-sopimuksen liitteen 8A kohdassa 1 todetaan:

> 1. Pakkolunastus voi olla välitöntä tai välillistä:
>
> a) kyseessä on välitön pakkolunastus, kun sijoitus kansallistetaan tai muulla tavalla pakkolunastetaan suoraan siirtämällä omistusoikeus virallisesti tai takavarikoimalla; ja
>
> b) kyseessä on välillinen pakkolunastus, kun osapuolen toimenpiteellä tai joukolla toimenpiteitä on sama vaikutus kuin välittömällä pakkolunastuksella siten, että se merkittävällä tavalla estää asianomaista sijoittajaa hyödyntämästä sijoituksensa perusominaisuuksia, käyttöoikeus mukaan luettuna, nauttimasta siitä ja myymästä sitä ilman, että omistusoikeus siirretään virallisesti tai takavarikoidaan.

Välillinen pakkolunastus ymmärretään näin ollen kansainvälisessä investointioikeudessa toimenpiteiksi, joilla joillakin tavoin mitätöidään investoinnin taloudellinen arvo puuttumatta kuitenkaan suoraan omistusoikeuteen. Periaatteessa kaivosaluelunastusluvan epääminen voisi siis estää kaivostoimintaan sijoittanutta yhtiötä hyödyntämästä sijoituksensa perusominaisuuksia eli kaivoksen malmia, jonka etsimiseen yhtiö on investoinut. Kaivoslain 49.1 §:n mukaan kaivosaluelunastuslupa voidaan myöntää, jos kaivoshanke on yleisen tarpeen vaatima ja kaivosalue täyttää 19 §:ssä säädetyt edellytykset. Yleisen tarpeen vaatimusta arvioidaan erityisesti kaivoshankkeen paikallis- ja aluetaloudellisten sekä työllisyysvaikutusten ja yhteiskunnan raaka-ainehuollon tarpeen perusteella. Näin ollen on hyvin epätodennäköistä, että kaivosaluelunastuslupa evätään tässä vaiheessa. Itse asiassa jo aiemmin muut syyt, esimerkiksi kaivosluvan myöntämisen esteet voivat merkitä, että lupaa kaivostoimintaan ei ole saanut. Kaivoslain 48.2 §:n mukaan

> [v]aikka kaivosluvan myöntämisen edellytykset täyttyvät eikä luvan myöntämiselle ole tässä laissa säädettyä estettä, lupaa ei saa myöntää, jos kaivostoiminta aiheuttaa vaaraa yleiselle turvallisuudelle, aiheuttaa huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia tai heikentää merkittävästi paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja eikä mainittua vaaraa tai vaikutuksia voida lupamääräyksin poistaa.

Tosiasiassa kaivostoimintaan investoinut yhtiö saa vasta kaivosluvalla hyödyntämisoikeuden, muttei silloinkaan vastoin muuta ympäristölainsäädäntöä tai ilman muita lupia. Investoijalla on ennen lainvoimasta kaivoslupaa malminetsintäluvan haltijana vain etuoikeus hakea kaivoslupaa malminetsintäalueella sijaitsevaan esiintymään. Molemmilla luvilla on kuitenkin varallisuusoikeudellista merkitystä. Kaivoslain esitöiden mu-

kaan luvat ovat siirtokelpoisia. Kaivoslupaan perustuva hyödyntämisoikeus ja malminetsintälupaan perustuva etuoikeus olisivat myös pantattavissa. Näin ollen olisi suositeltavaa muuttaa tällaisen eräänlaisen ehdottoman luvan myöntämisesteen muodostavan lainkohdan sanamuoto sellaiseksi, ettei siihen jää tulkinnanvaraa jättämällä pois ”Vaikka kaivosluvan edellytykset täyttyvät eikä myöntämiselle ole tässä laissa säädettyä estettä” ja aloittaa suoraa toinen momentti ”Lupaa ei saa myöntää…”. Sanamuodosta on nykyisin luettavissa kaksivaiheinen lupaharkinta, vaikka tosiasiassa harkinta tehdään yhdellä kertaa ennen lupapäätöstä. Lisäksi päätöksenteossa aina harkitaan mahdollisuuksia käyttää lupamääräyksiä haittojen vähentämiseen ennen kuin lupa evätään tällä perusteella.

Vaikka edellä esimerkinomaisesti kuvatut epäselvyydet laissa saattavat herättää epäilyksen välillisestä pakkolunastuksesta, riski niihin liittyvistä kanteista vähenee, kun CETA-sopimuksen liitteessä 8A selitetään edelleen pakkolunastusta. Kyseisen liitteen 3 kohdan mukaan

> selkeyden vuoksi todetaan, että osapuolen ei-syrjivät toimenpiteet, joka on suunniteltu ja toteutettu oikeutettujen julkisten politiikan tavoitteiden kuten terveyden, turvallisuuden tai ympäristön suojaamiseksi, eivät muodosta välillistä pakkolunastusta, lukuun ottamatta niitä harvinaisia tapauksia, joissa toimenpiteen tai toimenpiteiden joukon vaikutus on tavoitteeseen nähden niin voimakas, että se vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta.

Tämä kolmas kohta lieventää edellä sanottua kaivoslain 48.2 §:stä johtuvaa riskiä siitä, että ehdoton luvan myöntämiseste tulkittaisiin luvan myöntämisen jälkeiseksi välilliseksi pakkolunastukseksi, sillä lainkohdalla on tarkoitus oikeutetusti turvata julkisina poliittisina tavoitteina ympäristöä ja terveyttä.

Aiemmissa kansainvälisissä investointisopimuksissa yhtiöt ovat käyttäneet kanteen uhkaa painostaakseen kohdevaltion viranomaisia yhtiölle suotuisaan lopputulokseen. CETA-sopimuksessa tätä riskiä on pyritty lieventämään sopimukseen otetulla tuomioistuinjärjestelmällä ja artikloilla, jotka koskevat perusteettomia kanteita. Joka tapauksessa kaivoslaissa pitäisi selkeästi ilmaista, ettei lupaa ole myönnetty eikä sitä saa myöntää näissä ehdottoman luvanmyöntämisesteen mukaisissa tilanteissa, jotta investoijan kanne siltä osin olisi suoraan lainsanamuodon pohjalta ilmeisen perusteeton. CETA-sopimukseen ei voi vedota 30.6 artiklan nimenomaisen kiellon vuoksi suoraan sopimuksen osapuolten omissa oikeusjärjestelmissä.

TEM kiinnittää selvityksessään huomiota myös siihen, että nykyisen kaivoslain mukaan kaivosluvassa määrätään vakuus, joka toiminnanharjoittajan tulee asettaa ennen toiminnan aloittamista. Tällä vakuudella katetaan osa kaivoksen sulkemiskustannuksista, mikäli toiminnanharjoittaja on varaton. Ympäristöluvassa määrätään vakuus jätealueiden sulkemisen varalle. Nämä vakuudet eivät ole päällekkäisiä, vaan täydentävät toisiaan.

Vakuudet on toteutettu käytännössä muun muassa pankkitakuin ja niiden tarkoitus on varmistaa terveyden, turvallisuuden ja ympäristön suojelemiseksi rahoitus kaivostoiminnan sulkemisen kustannuksiin tilanteessa, jossa toiminnanharjoittaja on varaton. Tällaisessa vakuudessa ei ole kyse rahasumman välittömästä tai välillisestä pakkolunastuksesta, joten tältä osin kaivoslain tarkistamisen aihetta ei ole.

TEM on todennut, että kaivoslain mukaan malminetsinnästä ja kaivostoiminnasta maksettavia korvauksia ei kohdisteta valtiolle vaan korvauksen saajana on kulloisenkin toiminnan kohdealueen omistaja. Näin siksi, että toiminnan aiheuttamat haitat ja rajoitteet kohdistuvat nimenomaisesti maa-alueen omistajan käyttömahdollisuuksiin ja oikeuksiin.

Myös tällainen maanomistajalle maksettava korvaus kaivostoiminnasta on oikeutettu, sillä maanomistajalle aiheutuu toiminnasta käyttöoikeuden rajoituksia. Korvauksessa maanomistajalle ei ole kyse asetelmasta, jossa kanadalainen kaivostoimintaan investoinut yhtiö voisi vedota Suomessa CETA-sopimuksen mukaiseen

investointisuojaan. Tilanne olisi toinen, jos korvaukset olisivat ilmeisen kohtuuttomia ja niiden tarkoitus olisi vain estää kaivostoiminnan toteutuminen.

Kaivosääntely osana ympäristöoikeuden kokonaissysteemiä

TEM toteaa yleisesti kaivoslaista, että moderniksi uudistettu kaivoslaki asetuksineen tuo niin sijoittajille kuin toiminnanharjoittajille selkeän käsityksen lupavaatimuksista, lupaprosessista, hylkäämisperusteista sekä siitä, miten toimintaa tullaan valvomaan ja mitä toiminnanharjoittajalta edellytetään niin malminetsintä- kuin kaivosvaiheessa, ja toisaalta myös näiden toimintojen päättyessä. Sijoittajien kannalta selkeä regulaatio, jota kehitetään pitkäjänteisesti ja avoimesti, lisää luottamusta maahan sijoituskohteena.

Tätä havaintoa voidaan pitää yleisesti tärkeänä. Tutkimus vahvistaa, että Suomeen investoiville kaivosyrityksille tärkeintä on vakaa toimintaympäristö. Kaivostoiminta voi olla jopa tiukasti normitettua, kunhan ympäristösääntelyssä on asianmukaisesti toimeenpanoaikaa ja sääntely on ennustettavaa.

TEM mainitsee ympäristösääntelyn kokonaissysteemistä esimerkkinä, että nykyisen kaivoslain mukaisia kaivoslupia myönnettäessä tulee maankäyttö olla selvitetty kunnan kanssa jo hakemusta jätettäessä. Alueiden käyttöä ja rakentamista, ja sen suunnittelua ohjaa maankäyttö- ja rakennuslaki. Tämän lain kokonaisuudistus on aloitettu 2017, ja uuden lakiesityksen odotetaan valmistuvan vuoden 2021 loppuun mennessä. Työstä vastaa ympäristöministeriö.

Kaivoslain 46 ja 47 §:ssä tarkemmin kuvatuin perustein lupia ei voikaan myöntää vastoin oikeusvaikutteista kaavaa. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen yhteydessä on syytä selvittää, voisiko kaavoituspäätös estäessään kaivostoiminnan joissakin tilanteissa rinnastua CETA-sopimuksen tarkoittamaan välilliseen pakkolunastukseen. Sen jälkeen voitaisiin tarvittaessa sisällyttää uuteen maankäyttö- ja rakennuslakiin tarkennetut kaavojen sisältövaatimukset, joihin perustuen kuntien ja maakuntien kaavoituksessa voidaan sovittaa yhteen esimerkiksi kaivostoiminnan, matkailun ja luonnonsuojelun intressejä. Erityisesti on varmistettava, että kaavojen sisältövaatimuksissa on asianmukaiset harkintaperusteet oikeutettujen ympäristö- ja muun politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi.

TEM katsoo, että vuonna 2011 kokonaisuudistetusta kaivoslaista tulisi saada riittävästi kokemusta, erityisesti kaivostoimintaan liittyvästä luvittamisesta, jotta lain kattava arviointi olisi mielekästä. Kapeana sektorilakina kaivoslain käytännön soveltamista on tehty verraten vähän, etenkin kaivoksiin liittyvän säädännön osalta.

Selvityksessä ei vastakaan kovin perusteellisesti eduskunnan lausumaan. Kaivoslakia ei pitäisi nähdä kapeana sektorilakina, vaan osana ympäristöoikeuden kokonaissysteemiä, mikä käy ilmi myös kaivoslain 3 §:stä. Pykälässä määritellään kaivoslain suhde maankäyttö- ja rakennuslain ohella myös eräisiin muihin ympäristölakeihin: kaivoslain mukaista lupa- tai muuta asiaa ratkaistaessa ja muutoin tämän lain mukaan toimittaessa sovelletaan muun muassa luonnonsuojelulakia (1096/1996). Jos alue on perustettu kansallis- tai luonnonpuistoksi, ei sieltä luonnonsuojelulain 13 §:n rahoitussäännösten mukaan saa ottaa kaivoskivennäisiä. Kaikki luonnonsuojelua koskevat käytännön tilanteet eivät kuitenkaan ole näin yksiselitteisiä, joten myös luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä olisi tarpeen kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi Natura 2000 -alueilla kaivostoiminnan asianmukaisesti estävät luonnonsuojelulliset perusteet määritetään selkeästi ja luonnollisesti EU-oikeus huomioon ottaen laissa. Kaiken kaikkiaan ympäristölakien soveltamiskäytännössä ei saisi muodostua epäoikeutettuja CETA-sopimuksessa tarkoitettuja välillisen pakkolunastuksen tilanteita.

Loppuarvio TEM:n selvityksestä ulkoasianvaliokunnan lausuman valossa

TEM:n selvitys ei yhtäältä vastaa kovin tarkasti eduskunnan ulkoasianvaliokunnan lausumaan. Pikemminkin siinä viitataan eräiltä keskeisiltä osin asianajotoimiston taustaselvitykseen, jonka mukaan kaivoslain muutostarpeita ei CETA-sopimuksen johdosta ole. Toisaalta edes TEM:n syvällisemmän selvityksen perusteella tuskin tällä vaalikaudella ehdittäisi enää tehdä muutosesityksiä kaivoslakiin. Lisäksi CETA-sopimus mahdollistaa kaivoslain ja muun ympäristölainsäädännön kehittämisen edelleen, vaikka sopimus ehtisikin tulla voimaan, joten välitön kiirettä muutoksille ei ole.

Keskeisin kaivoslain muutostarve liittyy siihen, voisiko jokin lain soveltamistilanne merkitä kanadalaisen investoijan näkökulmasta välitöntä tai välillistä pakkolunastusta. Tällaista tilannetta ei kaivoslaista selkeästi ja välittömästi ole tunnistettavissa. Edellä esimerkinomaisesti kuvaamani epäselvyydet kaivoslain sanamuodossa voivat kuitenkin lain soveltamiskäytännössä aiheuttaa investoivissa kaivosyhtiöissä epäilyjä välillisestä pakkolunastamisesta ja käynnistää jopa kanteita. Kaivostoimintaan investoidaan jo etsintävaiheessa merkittävästi ja kaivostoiminnan voitto-odotukset ovat erittäin suuret, mikä kannustaa investoivia yhtiöitä erilaisten kaivoshanketta edistävien oikeudellisten keinojen käyttämiseen. Vuonna 2017 kokonaisinvestoinnit Suomessa olivat Tukesin mukaan 242 M€. Tämän vuoksi olisi tarpeen tarkentaa esimerkiksi kaivoslain 48.2 §:n mukaista ehdotonta luvanmyöntämisestettä edellä kuvatulla tavalla, vaikka TEM ei ole siihen omassa selvityksessään viitannut.

Myös muun ympäristölainsäädännön uudistamisen yhteydessä olisi aiheellista tutkia, onko laeissa sellaisia epäselviä säännöksiä, jotka voitaisiin lakien soveltamiskäytännössä kokea investoijia syrjiväksi välittömäksi tai välilliseksi pakkolunastamiseksi. Tarvittaessa lakeja on täsmennettävä niin, että niistä käy selvästi ilmi, miten niiden sisältämällä sääntelyllä toteutetaan CETA-sopimuksen mukaisia oikeutettuja ympäristön-, terveyden- ja kulttuurinsuojelun poliittisia tavoitteita.